

István előadásait hallgatta. Oklevelének megszerzése után a Római Tudományegyetemen folytatott kiegészítő tanulmányokat. Hazatérve természet- és emberföldrajzi kutatásokat végzett a Bodroglóközben, alkalmazva a Milleker-iskola honismereti kutatásprogramját és módszerét. Kutatási eredményeit 1935-ben „A csonka-magyarországi Bodroglóköz” című (nyomatásban is megjelent) doktori értekezésében foglalta össze. Disszertációja, melyben a kistáj kialakulását, felszínét, természeti és humán erőforrásait, az emberi tevékenységi formák idő- és térbeli változásait, a Bodroglóköz és Tokaj-Hegyalja gazdasági kapcsolatait stb. írja le, ma is használt forrásmunka a földrajzi és néprajzi kutatásokban.

Földrajzi tájkatató munkáját nagy időkihagyással, az 1950-es évek vége felé folytatta: a Borsodi Földrajzi Évkönyv első kötetében a Bodroglóköz településföldrajzáról (1958), a második kötetben a Harangod vidékéről (1959) közölt tanulmányt. Az 1962-ben – szintén a Borsodi Földrajzi Évkönyvben – megjelent dolgozatában a Taktaköz ösvízrajzi képét rekonstruálta, s ezzel – tudomásom szerint – befejezte szakmai publikációs tevékenységét. Később, a Borsodi Földrajzi Hetek rendezvény-sorozat keretében szakmai közönség előtt ismertette kutatási eredményeit, az emberformálta táj történetét, a táj- és a természeti erőforrások használatát.

Az 1950–60-as években gyakran részt vett Peja Gyöző geomorfológiai kutatóútjain, így alaposan megismerte a Bükk, a Cserháti-dombvidék és a Zempléni-hegység földrajzát. A terepmunkák során figyelme kiterjedt a tájban folytatott emberi tevékenységekre is. Megfigyeléseit, helyszíni adatgyűjtéseit és a szakirodalmi forrásokat kitűnően hasznosította a földrajzi ismeretterjesztő munkájában. A TIT Földrajz-geológiai Szakosztály tagjaként Miskolcon, a borsodi iparvidék városaiban, a kisebb vidék-központokban, művelődési házakban, munkásszállásokon, üdülőkben és egyéb helyeken rendszeresen tartott földrajzi, táj- és helytörténeti előadásokat. Idegenvezetőként a helyszínen mutatta be megyénk természeti és kulturális örökségét, törekedve a résztvevők ismeretgazdagítására, honszeretetük, táji identitásuk erősítésére. A régiókkal kapcsolatos földrajzi, néprajzi és történelmi ismereteit beépítette az iskolai tananyagba is, felkeltve ezzel a diákok érdeklődését a helyi természeti értékek és a társadalmi-gazdasági jelenségek iránt.

Kiséry László életműve, oktató-nevelő tevékenysége egy iskolához, a Diósgyőri (korábban Hunfalvy) Gimnáziumhoz kötődik. Nagy érdeme, hogy a pártállami korszakban – néhány kollégájával együtt – átörököltette a Hunfalvy Gimnázium hagyományos értékrendjét és szellemiségét. Szakmai-pedagógiai munkásságát a folyamatos megújulás-korszerűsödés, a hagyományörzés és a közösség szolgálata jellemezte. Életműve maradandóan beépül az iskola több mint százéves történetébe.

Frisnyák Sándor

Százéves a pozsonyi Petőfi-szobor

A szobor leleplezésének 100. évfordulóján, 2011. szeptember 8-án került sor Pozsonyban a szlovákiai magyarság egyik, ha nem a legismertebb jelképeként is számon tartott köztéri alkotás ünnepélyes megkoszorúzására. A centenáriumi megemlékezésen több százan vettek részt. A koszorút elhelyezők között ott volt a Magyar Köztársaság Nagykövete, a Csemadok Pozsonyi Városi Választmánya, a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma (a Szlovák Nemzeti Múzeum leányintézménye) és a Duna utcai Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola és Gimnázium – Pozsony egyetlen magyar nyelvű iskolájának a – képviselői, valamint Kiskunfélegyháza küldöttsége és dicséretes módon Pozsony főpolgármesterének első helyettese, valamint Pozsony-Óváros polgármestere is. Utóbbiak fel is szólaltak az ünnepség során. A jeles eseményt – tekintettel az évforduló város- és kultúrtörténeti vonatkozására – megelőzte egy tudományos ülés a pozsonyi Magyar Kulturális Intézetben, ahol szó esett a szobor alkotójáról, a helyi szüle-

tésű Radnai Béláról,¹ Petőfi és Pozsony kapcsolatáról, valamint a szobor 2002-es felújításáról. Ezt megelőzően pedig – még szeptember 6-án – egy kamarakiállítás is nyílt *Pozsony és a Petőfi szobor* címmel a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeumának épületében, a várhegy alatti Brämer-kúriában (žička u. 18.).

Petőfi-szobra kezdetben csupán a város egyik szép, magas művészi értékkel bíró köztéri alkotásaként keltett érdeklődést a pozsonyiak körében, de Trianon után, az új Csehszlovák államon belüli Szlovákia fővárosává válását követően a csehszlovákiai magyarság szimbólumává vált. És ez nem csupán szófordulat. A szobor 1918 utáni hányatott sorsa lakmuspapírszerűen mutatta meg mindazokat a politikai és társadalmi változásokat, amiken a felvidéki magyarság az elmúlt 90 év során keresztülment. Ha az ottani magyaroknak jobban ment, a szobrot is megkímélték, amikor a magyarellenesség intenzívebb szakaszba lépett, a szobor elleni támadások is gyakoribbá váltak. A pozsonyi magyarok, de még a helyi szlovákok többsége előtt is ismert, hogy Petőfi szobra még napjainkban is a magyarellenes megnyilvánulások elsősorú célpontja Szlovákiában.

A kétalakos, carrarai hófehér márványból kifaragott szoborkompozíciót – a bal kezében szablyát (talán a jurátusokét) tartó költőt és a mögötte pálmaágat tartó múzsa női alakját –, még a város egyik központi terén állították fel közadakozó pozsonyi polgárok 1911-ben, szemben a Városi Színházzal. A ma Hviezdoslav térnek nevezett, akkori Kossuth tértől néhány méterre, a Duna parti sétányon lévő egykori Koronázó Domb helyén állt 1897-től 1921-ig Radnai Béla mesterének, a szintén pozsonyi születésű Fadrusz Jánosnak a híres Mária Terézia szoborcsoportja. Ez a rendkívüli szépségű és finomságú fehér márványszobor a csehszlovák légionáriusok pozsonyi „berendezkedésének” esett áldozatul. A pusztítás jól dokumentált, mivel az egyik szemtanú, Jankovics Marcell pozsonyi ügyvéd részletesen lejegyezte a látottakat.² Az esztelen rombolás híre nemcsak Magyarországon keltett nagy felháborodást, hanem számos nyugati lap is elítélte a vandál eszekeedet, amely sajnos nem volt egyedi jelenség a Felvidéken.³ Talán Fadrusz pozsonyi származása az oka, hogy néhány szlovák művész és a Pozsonyi Városszépítő Egylet nemrégiben felvetette a szobor újra elkészítésének az ötletét és visszaállítását eredeti helyére.

Radnai Petőfi alakjáról a Művészet folyóirat a következőket írta: *„Egyike a művész legjobb dolgainak, ami eddig a keze alól, műhelyéből kikerült. [...] A pozsonyi Petőfi nyugodt, egyszerű. Nincs rajta lengő lógogós sallang, pedig az érzés, a gondolat, amiből született, amit kifejez, a romantika területéről való. [...] Általában Radnai Béla egész művészetét az intimitásra törekvés, a gyengéd, lírai tulajdonság jellemzi.”*⁴ Az alkotás színvonalára jellemző, hogy azt a zsűri változtatás nélkül fogadta el, a negyvenegy pályamű közül.

A város elfoglalása, 1919 újéve után a szobrot először bedeszkáztatták a város új csehszlovák vezetői, majd akkurátusan nekiláttak lebontani. A szobor darabjait ládába rakták, amiket elszállítottak egy városszéli vágóhid istállójába. Szerencse a szerencsétlenségben, hogy a szobrot nem szétverték, mint Fadrusz alkotását, hanem szétbontották, így az csak átmenetileg semmisült meg, nem pedig véglegesen. A szobor végül is annak köszönhette létét, hogy nem volt szem előtt sem a Tiso vezette szlovák náci bábáram időszakában, sem a város 1945-ös ostromában, sem a világháborút követő években, a csehszlovákiai magyarok és németek ellen irányuló jogfosztások idején. Végül 1955-ben, egy városszéli telep elhagyott raktárjában találtak rá, majd a következő évben a főváros vezetése úgy döntött, hogy a szobrot – három évtizedes rejtőzködés után – fölállítja. Ez meg is történt, de nem az eredeti helyén a város központjában, hanem a város déli külvárosában, a ligetfalui (Petržalka) Duna parton elterülő ligetes parkban, közel az 1973-ban emelt Új hidhoz, amely a 80 méter magasban kialakított forgó kilátóként is szolgáló kávéházával a szocialista Pozsony jelképévé vált. Ez óriási előrelépést jelentett a korábbi állapotokhoz képest, de a fás, bokros kivilágítatlan területen álló szobrot egyre gyakrabban érték vandál rongálások. Leggyakrabban a kardot törték ki Petőfi kezéből, de megcsontították a költő arcát, karját és

¹ Radnai Béla (1873–1923) szobrász: 1895-től 1903-ig Fadrusz János segédjeként dolgozott. Részt vett a Parlament és a budai várpalota szobrászati díszítésében, sok portrét és siremléket is készített. Főbb művei: isaszegi Honvéd emlékmű (1901), a temesközi esatádi Lenau-szobor, a szolnoki Damjanich-szobor (1912), Pázmány Péter budapesti márványszobor (1914), Leiningen tábornok szobra Törökbeesen, Kiss Ernő szobra Nagybeeskereken.

² Jankovics Marcell: Húsz esztendő Pozsonyban. Méry Ratio Kiadó, 2000. 88–97. A szétvert szobor egyes darabjai kalandos és kerülő úton a budapesti Magyar Nemzeti Múzeumba kerültek.

³ Ledöntötték az érsekújvári, a losonci és a roznyói Kossuth-szobrot, a kassai és a branyiszközi Honvéd-emlékművet, a munkácsi vár Turul madaras millenniumi oszlopát, valamint a nyitrai honfoglalási emlékműt. Az utóbbi években visszaállításra került a munkácsi emlékmű és a Kossuth-szobor Rozsnyón.

⁴ Művészet, 1911. 9. sz. 375–378.

a mellette álló nőalak pálmaágat tartó kezét is. A rongálások többségét március 15-e előtt hajtották végre.

A rendszerváltást követően sokan azon a véleményen voltak, hogy a szobrot nemcsak restaurálni kell, hanem át kell helyezni olyan helyre, ahol nagyobb biztonságban lesz. A célra létrehozták a Petőfi Sándor Emlékmű Bizottságot, de a terveknek nagyobb lökést csak egy újabb szoborgyalázás okozta felháborodás adott. 2000 tavaszán Petőfi köbe vésett nevét ismeretlenek átírták „pedofil”-ra. Végül a városvezetés is belátta, hogy a szobor nem maradhat a helyén. 2002 nyara és 2003 márciusa között történt meg a szobor szakzerű felújítása, a hiányzó részek pótlása, közben keresték az új helyszínt. A választás a belvárostól keleti irányban két villamosmegállónyira található Medikus-kertre (Medická záhrada) esett. Nevét a közelben található orvosi egyetemről kapta, déli szomszédságában pedig a parkszerű Szent András-temető terül el, ami Pozsony „Kerepesi úti” sírkertje. Itt találjuk Kolmár József író-költő sírját is, aki a felirat szerint „Petőfi Sándor barátja” volt. Ő volt az, aki a városba érkező Petőfit beajánlotta az Országgyűlési Tudósítások másolói közé.

A felújított szobor újraavatására 2003. március 15-én került sor és ekkor úgy tűnt, hogy a kerítéssel

Petőfi pozsonyi szobra a megconkított karddal 2010. október 9-én (Balahó Zoltán felvétele)

védett, éjszakára bezárt park kellő védelmet fog nyújtani Petőfi márványszobrának, azonban ez nem így történt. Mindezek ellenére a szlovákiai magyarság bizakodó Petőfi szobrának megmaradását illetően, hiszen annyi viszontagság és mellőzés után végül mégiscsak áll a százéves szobor, méghozzá szép környezetben és ez a magyarságában erősen megfogytakozott Pozsonyban nem lebecsülendő, akár kisebb csodaként is felfogható.

Balahó Zoltán